

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԵՔ

15րդ ԴԱՐՈՒ ՁԵՌԱԳԻՐ ՄԱՏԵԱՆ ՄԸ

Փասատինայի Նոր Սերունդ Մշակութային Միության ատենապետ Յարութիւն Տէր Դաւիթեանի կը պատկանի հնադարեան հայերէն ձեռագիր մը գոր ուսումնասիրելու առիթը ունեցայ, եւ որուն մասին ներկայ հակիրճ նկարագրականը կը գրեմ, նախապէս յայտնելով որ ձեռագրին տիտղոսը ես է որ նշանակած եմ, «Առձեռն Ծիսարան-Մաշտոց», քանի որ գրքին սկիզբն ու վերջը էջեր կը պակսին եւ որեւէ նշում չկայ այդ մասին: Բովանդակութեան հիման վրայ է որ նշանակեցի ձեռագրին տիտղոսաթերթը:

Կենսական էր գիտնալ գրութեան թուականը, եւ կարծէք հրաշքով մը երբ կը կարդայի երախայի մահուան արարողութեան մէջ «Ողբ մահուան տղայի» տաղը, բոլորովին նորայայտ եւ ներշնչիչ գրութիւն մը ինքնին, հոն յանկարծ կը յայտնուէր տղուն մահուան «ի յուր հարիւր եօթանասուն թուականին, եւ համարով ամբ որ անցին ուր աւելին» տեղեկութիւնը, որով արդէն իսկ կը յայտնուէր նաեւ ձեռագրին գրութեան թուականը ըստ Հայկական Տոմարի 870-878, որուն վրայ 551 գումարելով կը ստացուի Քրիստոսի Թուականին 1429 տարին:

Մատեանը կը բովանդակէ Պսակի, Թաղման, Զրօքհնէքի, Ռոնլուայի եւ Խաչօրհնէքի աւանդական կարգերը, կարեւորութեամբ նշելով նաեւ որ անոնք իրենց բնիկ ու նախնագոյն բնագիւղներով կը ներկայանան, եւ ոչ թէ կրճատեալ, ինչպէս ցոյց կու տան մեր այսօրուան Մաշտոցները: Ձեռագիրը անպայման առձեռն գործածութեան համար գրուած է եւ գործածուած քահանաներու կողմէ, սերունդէ սերունդ, հատորի մը մէջ ի

ձեռին ունենալով ամէն ինչ որ պէտք պիտի ըլլար ծխատէր քահանայի մը համար:

Մատեանը քայքայուած վիճակի մէջ է, ունի 172 թերթ, պակաս թերթերով՝ սկիզբէն եւ վերջաւորութենէն, երբեմն ալ թերթերու անկումի հետեւանով անոնք գետնեղած են պատահական տեղեր: Ձեռագիրս լուրջ խմբագրութեան կարիքն ունի, քանի որ տեսանք նաեւ որ այլ ձեռագրի մը պրակը եւս ներդրուած է, տարբեր գրիչի մը ձեռքով, բոլորգիր եւ աւելի խոշոր տառերով, որ կը հաստատէ մեր կարծիքը, թէ հետագայի երէցներէն մին իր գրած կամ գտած Մաշտոցէն առնելով գետնեղած է այս ձեռագրին մէջ:

Գեղարուեստական արժէքի կողմէ համեստ է ձեռագիրս այն իմաստով որ լուսանցադրոյները եւ կամ գլխագիր թռչնագիրները բարձրորակ չեն եւ սակայն հնամենի բոլոր կու տայ գլխաւոր էջերուն: Գրութիւնը բոլորգիր է, յիշատակարան չկայ, գրողին եւ ստացողին անունները չկան: Նիւթը թուղթ է եւ չափը 15x10 սմ.: Բոլորովին ուշ շրջանի մի քանի անուններ լուսանցներու վրայ գրուած են, ինչպէս «Պրն. Խաչատուր Բաղ» (դասարեան) որոնք արժէք չեն ներկայացներ, քացի այլ անունի մը պարագային, ձեռագրին Թեհրանի մէջ գործածուած ըլլալը հաստատող:

Մեր ուշադրութեան առարկայ դարձան երկու «Ողբ»երը, մին «Վասն Թաղման ննջեցելոց», եւ միւսը «Ողբ Թաղման տղայի», որոնք չեն անցած տպագրեալ հին կամ նոր Մաշտոցներու մէջ եւ անծանօթ են մեզի: Զանոնք հարկ է ամբողջութեամբ անգամուան մը համար հրատարակել ի գիտութիւն

բանասերներու եւ գրականագէտներու,
տրուած ըլլալով անոնց գերզգայուն
ոնն ու բովանդակութիւնը, անշուշտ
գրաբար լեզուով գրուած: Արտագրելով
զանոնք այժմ կ'ուղարկենք Երուսաղէմ

ուր «Սիոն» ամսագրին մէջ լոյս կը
տեսնեն: Հետեւեալներն են զոյգ տաղերը
այդ գոհար բանաստեղծութեանց, որոնց
տուններու քաժանութիւնները մենք կատարե-
ցինք, առաջինը 13 տուն եւ երկրորդը՝
12 տուն.-

«Ողբ Թաղման Տղայի»

Արարիչն արարածոց մեզ քարկացաւ.
ֆաղցր բնութիւն աստուածային մեզ դառնացաւ.
սուրբն հրեղէն այսօր յերկնից տարածուեցաւ.
հուրն ի տանէն աստուածային բորբոքեցաւ:

Եղուկ ու վայ հազար բերան զինչ գործեցաւ.
նորապսակ հարսն ու փեսան քաժանեցաւ.
ֆանի մանուկ մորմոռալի ի հող դարձաւ.
եւ թէ ֆանի մայր որդեմեռ մորմոռեցաւ:

Ամմեղ տըղայքն ի հրեշտակէն խոցեալ լինին.
եւ թաւալին յառջեւ ծնողին ողորմագին.
աղիողորմ ի գիրկըս մօրն նուաղէին.
որպէս ծաղիկ գարնանային թարշամէին:

Լացէ՛ք այսօր եւ ողբացէ՛ք ամենեմեան.
դառն արտասուօք հառաչեցէ՛ք դուք միաբան.
հանց կըսկիծ այլ չէ տեսեալ մարդըն բանական.
որ սար ու ձոր ու ծառ ու նուղ ամէն կու լան:

Աղէկ մանուկ, աղէկ պատկեր յարեւման.
ունքն կամար աչքն կանթեղ էր յանդիման.
բոլոր անձամբն եւ հասական էր անըման.
եղուկ ու վայ իւր ծընօղին հազար բերան:

Մանուկն լայր եւ հառաչէր ողորմագին.
ֆանգի հասեալ էր օր մահուն քունն ատենին.
հայէր ողորմ յաջ եւ յահեակ ֆակտէր հոգին.
եղուկ ու վայ հազար բերան իւր ծընօղին:

Մանուկն ելաց եւ հառաչեաց ճարակ չեղաւ.
դառն արտասուօք դարձեալ ի հայրըն նայեցաւ.
հայր զինահար հասիւր մատաթ հոգիս ֆակտաւ.
եւ շատ հասրաթ կայր իմ սրտիս մէկ մի չեղաւ:

Յայնժամ ելաց լալով ասաց ինձ խղճացե՛ք.
 ողորմելի եմ զինահար, ողորմեցե՛ք
 եւ ի ձեռաց սուրբ հրեշտակին ազատեցե՛ք,
 զի դեռ մանուկ եմ զինահար զիս զընեցե՛ք:

Հայրըն դարձաւ յորդին, ասաց հառաչելով
 թէ՛ ճար չունիմ, ոսկի արծաթ՝ քեզ գին տալով.
 հոգիս կու տամ հոգւոյդ փոխան յօժար սիրով.
 զինահար զիս մի խոցեր հըրեղէն սըրով:

Յայնժամ եհաս ահեղ հրաման աստուածադիր.
 հրեշտակն եկեալ ի յարարչէն հոգոյս խնդիր.
 զհոգին առեալ սուրբ հրեշտակին ետ ձեռագիր.
 եւ գեղեցիկ մարմինն ի հող դարձաւ յերկիր:

Գեղեցիկ գոյնըն երեսաց թառամեցաւ.
 այն ծովային աչքն ի լուսոյն պակասեցաւ.
 վայելուչ եւ զօրեղ քաղուկըն կապեցաւ,
 զար արծաթոյն ոսկի մանեակըն մանրեցաւ:

Ի յութ հարիւր եօթանասուն թուականին,
 եւ համարով ամբ որ անցին ութ աւելին,
 դառըն կըսկիծըն եւ պատուհասն աստուածային
 խոցեալ զքաղումս արար զամէնըն լալագին:

Ամէնօրհեռեալ կոյս Մարիամ աստուածածին,
 զինահար մեր ննջեցեալքն ի քեզ յանձին.
 արժանացո արքայութեան քում պըսպկին,
 եւ մեք ամէնքս երկիրպագեմք աստուածածին:

«Ողբ Վասն Թաղման Ննջեցելոց»
 Ով քահանայք եւ վարդապետք աստուածաբանք.
 եւ ժողովուրդք հաւատացեալք ամենեքեան.
 զիմ գանգատըս լսեցե՛ք դուք միաբան.
 եւ զաստըռած աղաչեցե՛ք ինձ փրկութեան:

Երէկ անմահ զիս գիտէի անապական.
 այսօր եհաս մահու պատգամ հրաժարական.
 Թէ այլ չունիս մասն յաշխարհէս փոփոխական.
 եկ ի տուն յաւիտենից քո հայրական:

Երէկ գերդ բերդ էի մարմնովս անառական.
 այսօր հանին զիս ի տանէս իմ օթւան.
 ի գերեզման զիս կու դնեն որ է զընտան.
 այլ ճար չունիմ յետ դառնալոյ յիմ օթւան:

Երէկ զինչ վարդ էի զարդարած հոտով հոտով բուրման,
 Եւ զինչ շուշան պայծառ գունով խիստ անընման.
 Եւ այսօր ելայ ի յաշխարհէս մերմէ եւ գնամ
 միայն զպատանքն ունիմ քաժին որ ինձ կու տան:

Ես խաբեցայ ի յաշխարհէս պատրողական,
 Եւ յաղթեցայ մեղօք գերիս անզղջական.
 Գործըս միայն ինձ մնացեալ հոգւոյս փրկան.
 Կաշար չունիմ յերկար, ճանապարհս է իմ գնացական:

Դուք մնացէք խաղաղութեամբ
 Ես կու գնամ ի յաշխարհէս, զիս կուտանին մոլորական.
 Եւ այսօր եհաս ինձ հըրաման որ զիս տարան.
 Խիսան յօժար զհոգիս առին եւ փոշիման:

Այլ չեմ տեսեալ զայս ճանապարհս որ կու գնամ.
 ոչ զահագին օրս որ տեսայ անեզրական.
 զիս կու տանին դառն եւ տխուր եւ լալական.
 Եւ այլ ճար չունիմ յետ դառնալոյ կամ փախստեան:

Այս ճանապարհս որ կու գնամ անդարձական,
 դառն եւ դժար եւ անծանօթ յաչաց մարդկան,
 խիստ ողորմ եւ լալագին անօգնական
 եւ ի մտանողս ի զերկրաւոր ես անարժան:

Դժոխոց հոտն կու գայ եւ կու դողամ
 սատանայ զիս կու տանջէ անեզրական,
 մեղաւորաց ձայնին կու գայ որ կու կոծան,
 աղաղակեն ի չար տանջանսն անօգնական:

Անդընդոց խաւարն ի քաց պատրաստական,
 լալ աչաց եւ ատամանցըն կափկափման,
 խանդարամետն անհընարին անդընդական
 եւ դժոխաց հուր գեհենին անշիջական:

Էանց թագաւոր կու տեսանեմ զարմանական,
 որ երկնային զօրքն ի յահէն սարսեալ
 զանմահ արքայն որ խաչեցաւ
 իմոյս մարմնովս որպէս գրեցան:

Մեղքըն խաբեաց մարմնոյ կենցաղս հեշտական.
 Եկի տեսայ զտանջարանըս զանազան.
 լացէք այսօր եղբարք եւ ողբացէք
 որ զիս յայս ճանապարհս յուղարկէք:

ԴՈԿՏ. ԶԱԻԷՆ Ա. ՔԷՆՅ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ